

Colectarea cărților vechi și a materialelor de arhivă din parohiile din Trei Scaune

Péter Pál

Introducere

Arhiva Arhidiecezană de Alba Iulia reprezintă o rețea de unsprezece arhive, care funcționează în prezent în opt orașe. Acestea sunt împărțite după cum urmează: în orașul-sediu al episcopiei milenare, pe lângă arhiva episcopală devenită în 1991 arhiepiscopală, se găsesc arhivele capitlului, Status-ului din Cluj, al seminarului din Alba Iulia, iar alte nouă arhive de colecție funcționează în centrele protopopiatelor.¹

Arhiepiscopia Alba Iulia, cu o istorie milenară, este împărțită în prezent în cincisprezece protopopiate, pe teritoriul cărora funcționează 258 de parohii. Pe lângă acestea, parohiile arhiepiscopiei îngrijesc și 350 de filiale. În total, există 608 unități administrative ecleziastice, responsabile de materialul lor arhivistic fiind cele nouă centre de colectare, care funcționează în reședințele protopopiatelor. De ce tocmai structura actuală a protopopiatelor a constituit punctul de plecare în crearea rețelei arhivelor de colecție? De-a lungul timpului, numărul, mărimea și configurația protopopiatelor s-a schimbat de mai multe ori.²

La începutul anilor 2000, a apărut intenția înființării unor arhive pe teritoriul Arhiepiscopiei de Alba Iulia în vederea colectării materialului arhivistic din protopopiate și parohii, justificată de întinderea teritorială a arhiepiscopiei. Pe lângă Arhiva Arhiepiscopală din Alba Iulia, între 2003 și 2016, au fost înființate arhive centralizate în următoarele nouă locații: Alba Iulia, Gherla, Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Gherla (armean), Cluj-Napoca, Miercurea Ciuc.

Colectarea documentelor și amplasarea lor în arhive centralizate a prevestit o altă sarcină de rezolvat: colectarea vechilor biblioteci parohiale. Între 2005 și 2021, pe lângă arhive, au fost create șapte biblioteci centralizate, în ordine cronologică: Târgu Mureș (2005), Gheorgheni (2012), Miercurea Ciuc (2018), Cluj-Napoca (2021), Sfântu Gheorghe (2021), Gherla (2021) și Odorheiu Secuiesc (2021). După înființarea bibliotecii din Sfântu Gheorghe, în vara anului 2021 a început colectarea vechilor biblioteci ale parohiilor din Trei Scaune și a arhi-

velor unor parohii, acțiune finalizată în vara anului 2023. Însă, înainte de a ajunge la Sfântu Gheorghe, primul drum al cărților și materialelor arhivistice recuperate a dus la atelierul de restaurare de pe lângă arhiva centralizată din Miercurea Ciuc, pentru conservare.

Procese de colectare

Ca aproape toate acțiunile de colectare, această experiență a fost și ea una interesantă prin posibilitatea de a urmări diferitele soluții găsite de parohii, independent, fără a se consulta între ele, pentru depozitarea cărților și arhivelor vechi. Soluții mai mult sau mai puțin reușite există peste tot, rămâne de văzut cât de bine răspund necesităților tehnice folosite. Merită menționat aici faptul că principalele probleme ale bibliotecilor și arhivelor parohiale vechi provin din două surse: amplasarea și protecția colecției. Materialele de arhivă și bibliotecă, adăpostite în cea mai mare parte în clădiri vechi și în turnurile bisericilor, sunt practic imposibil de protejat și suferă adesea diferite degradări, cum ar fi mucegăirea, infiltrațiile de apă și atacul insectelor. Se întâmplă adesea să fie deteriorate documente arhivistice și cărți valoroase, de existența cărora nici nu eram conștienți.³

Toate acestea au justificat colectarea, conservarea și, după caz, restaurarea materialului arhivelor și bibliotecilor parohiale vechi, precum și plasarea lor în arhive și biblioteci centralizate. Putem afirma totodată că toate aceste procese sunt puse în slujba cercetării, nu numai prin descoperirea de manuscrise rare și cărți valoroase, ci și prin repunerea în circuitul științific a unor relicve istorice care au suferit adesea degradări din cauza neglijenței umane, a timpului și diferitelor adversități. În cele ce urmează, prezentăm acțiunea de colectare a cărților și arhivelor din patru parohii din Trei Scaune: Ojdula, Turia de Jos, Alungeni și Târgu Secuiesc-Kanta.

¹ Bernád, Rita-Magdolna: *A gyulafehérvári főegyházmegeyi levéltár: Levéltárismertető*. Gyulafehérvár, 2018, F & F Intern. p. 3.

² Ibidem.

³ Acțiunea de colectare din perioada 2021-2023 a permis recuperarea unui incunabul (1499) la Ghelintza și a unuia la Ilieni (1499, Bazel), precum și a câtorva documente din secolul al XVII-lea, rar întâlnite în colecțiile arhivelor parohiale.

Ojdula

Potrivit tradiției populare, numele localității provine din prenumele *Osd* și moșia acestuia, *Osd-ólja*. Prima mențiune scrisă a așezării datează din 1332, în forma *Ysdula*. Registrul de dări din 1567 o listează cu 40 de porți, ceea ce sugerează o așezare considerabilă. Actuala sa biserică a fost construită în 1817-1818. În 1834, la inițiativa preotului paroh Antal Fejér, a fost construit un turn separat de biserică.⁴ În 1984, în timpul serviciului preoțesc al lui Kálmán Jakab Fancsali, biserica a fost lărgită.

Arhiva și colecția de carte veche ale parohiei din Ojdula au fost transportate în 13 octombrie 2021 la atelierul de restaurare din Șumuleu Ciuc pentru conservare. Anterior, arhiva fusese depozitată în dulapuri încuiate în sala dedicată educației religioase, iar cărțile vechi se păstrau pe un coridor din spatele locuinței de serviciu a preotului (foto 1). În ambele cazuri, materialul era păstrat în mod corespunzător, dar cărțile au acumulat praf din cauza depozitării pe rafturi deschise (foto 2). Arhiva prezintă sortare și depozitare foarte atentă. În cea mai recentă organizare, registrele de căsătorie, cele parohiale și economice reprezentau unități arhivistice separate, organizate pe ani.

Turia de Jos

Prima apariție în surse a numelui localității datează din 1307, aceasta fiind menționată ca proprietate a secuilor din scaunul Kézdi. În registrul zeciuielii papale figurează în 1332 ca *Thorya*. Numele bisericii sale este consemnat într-un document din 1479: *Zenthmiklos Thorya*. Între 1823 și 1831 a fost construită o nouă biserică pe locul celei avariate în cutremurul din 1802. Din vechea biserică a rămas doar turnul. Familia Apor este considerată de comunitatea locală ca un mare susținător al bisericii.⁵ Episcopul martir Vilmos Apor (1892-1945), beatificat în 1997, provenea din această familie.

Arhiva și biblioteca parohială din Turia de Jos au fost transferate la atelierul de restaurare din Șumuleu Ciuc în vara anului 2021. În comparație cu parohia anterioară, cea din Turia de Jos prezenta o situație foarte diferită. Materialele de arhivă și bibliotecă se aflau într-un garaj, în dulapuri încuiate, dar, fără protecție adecvată împotriva diferitelor insecte și rozătoare (foto 3). Inspectia a confirmat cu certitudine faptul că acestea fuseseră depozitate în locația actuală fără tratare sau desprăfuire prealabilă, iar spațiul de depozitare era unul infestat. Am constatat, de asemenea, că această locație era una secundară. Urmele sorții adverse a materialelor de bibliotecă și de arhivă erau vizibile, culminând în degradări cauzate de diverse insecte și rozătoare (foto 4). O serie de degradări erau evidente la prima vedere, cum ar fi deteriorarea copertei sau des-

facerea cusăturii blocului. În cazul cărților cu copertă din lemn, deteriorarea este reprezentată de lipsa uneia sau a ambelor coperti. În acest caz, cartea nu mai este protejată, iar copertele desprinse alunecă și duc la ruperea primei și ultimei coli de tipar. Nu în ultimul rând, umiditatea relativă și temperatura inadecvată au justificat și ele colectarea.

Târgu Secuiesc

Apare în surse în 1407 în forma *Toriawására*. În 1570, orașul era deja reformat. Viața catolică a început să reînvie abia în secolul al XVII-lea, exclusiv în partea numită Kanta, care pe atunci nu făcea cu adevărat parte din oraș, fiind numită Volál Inferior. Mózes Nagy, un preot din Estelnic, este considerat de comunitate ca fiind cel care a reînviat credința catolică, organizând o parohie în Kantafalva în 1696 sub coordonarea vicarului episcopal Bertalan Szebelébi. Mai târziu, frați minoriți au venit să conducă comunitatea și au rămas activi în viața parohiei până în 1965. De atunci, la parohie slujesc preoți diecezani.⁶

Arhiva din Târgu Secuiesc a fost colectată pe 18 noiembrie 2021 și transportată la atelierul de restaurare pentru conservare. Relocarea repetată a arhivei parohiale a fost clar vizibilă și aici (foto 5). „Vicisitudinile” la care au fost supuse arhiva și biblioteca și-au lăsat amprenta pe starea colecției. În timpul colectării și, ulterior, în timpul curățării și conservării, am observat dovezi ale relocării repetate: o mare parte a documentelor arhivistice prezenta un strat de noroi uscat pe suprafață, însoțit uneori de pete de apă galben închis și maro, respectiv mucegai (foto 6). Am aflat ulterior că, pe o perioadă destul de lungă, colecția fusese depozitată în podul bisericii.

Structura acoperișului bisericii s-a deteriorat în timp, ceea ce, din păcate, s-a repercutat în mod negativ asupra unei părți a colecției. Astfel se explică degradările observate la prima inspecție și la curățarea și conservarea materialului: pete de apă, mucegai, praf pe suprafața documentelor, care s-a transformat din cauza infiltrațiilor într-un strat de noroi. Documentele au fost apoi transferate din pod în încăperile din spatele corului bisericii, unde au fost păstrate până la preluarea lor. Nici acesta nu era un spațiu potrivit pentru depozitarea documentelor, deoarece lipsa încălzirii și a ventilației, aerul umed și mucegaiul din pereții încăperii au agravat și mai mult starea documentelor deja deteriorate și contaminate.

Alungeni

Satul Alungeni, situat în valea pâraurilor Nagyág și Kiság, este menționat în recensământul din 1567 sub numele de *Fwtásfalwa*, cu 13 porți. Conform matricolelor, parohia datează probabil de la sfârșitul secolului al XVII-lea. Înainte de această dată, Alungeni aparținea parohiei Sânzieni, apoi parohiei Turia și, mai târziu, parohiei Târgu Secuiesc, păstorită de preoții minoriți. A devenit parohie

⁴ Lestyán, Ferenc: *Megszentelt kövek. A középkori erdélyi püspökség templomai I-II*. Gyulaféhérvár, 2000, Gyulaféhérvári Római Katolikus Érsekség, p. 83.

⁵ Idem. p. 86.

⁶ Orbán, Balázs: *Székelyföld leírása*. Pest, 1868, Ráth Mór, pp. 101-108.

independentă în 1786. Piatra de temelie a bisericii sale a fost pusă în 1851, iar sfințirea bisericii în cinstea Sfântului Andrei a avut loc la 24 iunie 1856 de către episcopul dr. Lajos Haynald. La 27 decembrie 2001, arhiepiscopul dr. György Jakubinyi a declarat-o loc de pelerinaj.⁷

Arhiva și biblioteca parohiei din Alungeni au fost colectate și transportate la atelierul de conservare și restaurare din Șumuleu în toamna anului 2021. Ne-am confruntat cu un caz nemaîntâlnit în practica noastră de colectare. Spre deosebire de cele două parohii anterioare, aici conservarea atentă a documentelor de arhivă a constituit o preocupare constantă. Chiar dacă condițiile oferite materialului arhivistic nu erau optime din punctul de vedere al arhivistului și al conservatorului, documentele au fost ferite de o gamă largă de daune, cum ar fi insecte, rozătoare, inundații și mucegai. O parte semnificativă a arhivei era adăpostită în podul clădirii parohiei. Dând dovadă de ingeniozitate, aceste documente au fost adăpostite în trei cutii mari de metal, plasate pe grinzile care leagă structura acoperișului (foto 7). Structura acoperișului era în stare excelentă, astfel încât nu a existat niciun pericol de deteriorare a arhivei din cauza unor posibile scurgeri. Amplasarea vechii biblioteci părea îndoielnică la prima vedere, dar ne-a liniștit să constatăm că nici colecția de carte nu fusese deteriorată de dăunătorii cunoscuți din astfel de locuri (insecte, rozătoare, umiditate relativă și temperatură necorespunzătoare).

Conservare, restaurare

Prin colectarea fondurilor de arhivă și de bibliotecă, am făcut primul pas în conservarea acestora, prevenirea însemnând înlăturarea sau reducerea factorilor care reprezintă un risc în deteriorarea documentelor, urmat de păstrarea stării de conservare a documentelor pe o perioadă cât mai lungă, în condiții adecvate.

Având în vedere cantitatea de materiale de arhivă și de bibliotecă colectate de la parohii, nu ar fi posibil și nici nu este necesar să se restaureze toate documentele și cărțile. Se va ține cont de o serie de criterii, iar la selectarea documentelor și cărților care urmează să fie restaurate va fi consultat și arhivarul-șef. Înainte de toate, se acordă prioritate acelor materiale care sunt șifonate, rupte, mucegăite, degradate de insecte, fragile din cauza acidității și care, în același timp, conțin informații importante pentru cercetare (foto 8).

Odată ce colecțiile ajung în atelierul restauratorului, urmăm aceleași criterii de conservare și restaurare. Analizăm cu atenție dacă intervenția noastră poate îmbunătăți starea obiectului sau a documentului. Ne străduim să păstrăm caracterul original al documentelor și al cărților, dar este la fel de important să ținem cont de funcția lor. Documentele care urmează să fie folosite ocazional sau

în mod regulat de către cercetători trebuie restaurate în așa fel, încât să-și poată îndeplini funcția cât mai mult timp posibil. În paralel cu păstrarea tehnicilor tradiționale de realizare, avem grijă și păstrăm fiecare mic fragment al documentelor. În funcție de gradul desfacerii, păstrăm ațele de cusătură, forzațul, capitalbandul, clemele, ferecăturile și tablele de lemn originale. Vom folosi altele noi doar în situația în care cele originale nu pot fi restaurate. Reatașăm și cel mai mic fragment de piele sau pergament de copertă. În același timp, este foarte important să aplicăm principiul reversibilității, deoarece orice completare efectuată în timpul tratamentului sau restaurării obiectului trebuie să fie ușor de înlăturat, fără a deteriora originalul.⁸ Rupturile și lacunele din documentele de arhivă vor fi completate cu foiță japoneză. Avantajul acestei hârtii constă în faptul că fibrele sale lungi se potrivesc bine în jurul marginilor rupturilor și, nu în ultimul rând, este disponibilă într-o varietate de grosimi și nuanțe naturale. Pentru lipire, se folosește un adeziv pe bază de metilceluloză (Glutofix 600). Această tehnică este de preferat în cazul completărilor, deoarece hârtia japoneză poate fi îndepărtată cu ușurință de pe documentul original în cazul unei restaurări ulterioare.

După cum am menționat deja, nu toate documentele sau cărțile necesită restaurare, dar curățarea uscată este esențială de fiecare dată, iar în unele cazuri se justifică dezinfectarea. Fiecare document este evaluat individual pentru a se asigura curățarea lui în siguranță, fără deteriorări. Pe unele dintre documentele colectate la Târgu Secuiesc au apărut subțieri, lacune și rupturi în hârtie din cauza mucegaiului dezvoltat în urma infiltrațiilor de apă (foto 9). Prin urmare, conservarea lor necesită o mare atenție. Primul pas îl constituie separarea acestor documente degradate și uscarea lor corespunzătoare pentru reducerea conținutului de umiditate al obiectelor și, în același timp, pentru oprirea dezvoltării mucegaiului. Apoi, având grijă ca reziduurile de mucegai să nu pătrundă în aerul din încăpere, acestea sunt curățate de praf cu o pensulă, într-o nișă cu exhaustare. Într-o etapă următoare, zonele degradate vor fi consolidate cu hârtie japoneză, dacă este cazul.

Hârtii de calitate inferioară, casante sunt, de asemenea, frecvente, deoarece hârtiile care conțin pastă de lemn sunt dispuse la îmbătrânire, se închid la culoare foarte repede, se fragmentează, se degradează ușor și devin acide (foto 10). În experiența noastră, majoritatea fondurilor arhivelor centralizate sunt documente colectate din parohiile rurale, prin urmare acidifierea rezultată din cauza aerului poluat nu este un factor atât de determinant ca deteriorarea cauzată de condițiile inadecvate de depozitare (RH, temperatură). Întrucât nu dispunem de proceduri de dezacidificare în masă, încercăm să asigurăm condiții de depozitare care

⁷ Coroi, Artur: A futásfalvi római katolikus egyházközség története. *Acta Siculica*. Szerk. Boér Máté, Sepsiszentgyörgy, 2023, Székely Nemzeti Múzeum, pp. 329-339.

⁸ Beóthyné Kozocsa, Ildikó – Kastaly, Beatrix – Dr. Vásárhelyi, Tamás: *Bevezetés a restaurálásba, a restaurálási dokumentáció. A papír, pergamen és bőr fertőtlenítése és száraz tisztítása*. A könyv- és papír-restaurátor tanfolyam jegyzetei, Budapest, 1992, Országos Szécsényi Könyvtár, pp. 5-7.

să încetinească îmbătrânirea naturală a hârtiei. Ca un prim pas, îndepărtăm clamele metalice folosite la scară largă în secolul XX pentru legarea documentelor, și scoatem documentele din dosarele acide cu șină. Pentru depozitare, folosim pallium-uri (plicuri) și cutii neacide, și asigurăm o temperatură de 15-20 °C și o umiditate relativă de 44-55% în spațiul de depozitare a arhivei, reducând astfel viteza de îmbătrânire a documentelor.

Curățare uscată și chimică, instrumente, materiale utilizate

Primul și cel mai important pas în curățarea obiectelor pe suport de hârtie este îndepărtarea prafului. Acest proces poate implica o varietate de instrumente: pensule, cârpă sau aspirator. În majoritatea cazurilor, utilizăm nișa cu exhaustare Spirabilia⁹ (foto 11-12). Unitatea poate fi utilizată cu un aspirator industrial, prevăzut cu filtru HEPA și un recipient de mare capacitate pentru praf. Această metodă este una dintre cele mai potrivite, deoarece filtrează și sporii vii și inanimati, contaminanți sau chiar toxici.

Datorită sorții vitrege a arhivelor și a colecțiilor de bibliotecă, întâlnim adesea depuneri aderente pe suprafața hârtiei sau a cărților, îndepărtarea cărora necesită o pensulă mai dură. Această situație este ilustrată de cazul din Târgu Secuiesc, unde suprafața mai multor cărți cu legătură din piele era acoperită cu impurități și noroi uscat, rezultat al condițiilor de păstrare inadecvate (foto 13). După ce acest strat a fost îndepărtat de pe hârtie și de pe coperta cărții, am trecut la pensulă moale, deoarece frecarea cu pensule tari a hârtiei sau pielii degradate, acoperite cu reziduuri de noroi poate provoca deteriorarea suprafeței.

Ordinea desprăfuirii cărților: șniturile cărții, coperta exterioară, apoi paginile. După desprăfuire, cărțile sunt lăsate pentru o vreme într-un loc bine ventilat, desfăcute în formă de evantai (foto 14). În cazul în care cartea urmează să fie restaurată, iar procesul de restaurare presupune desfacerea ei în coli de tipar, acest proces are loc înainte de desprăfuire, deoarece permite curățarea mai temeinică de murdărie a îndoiturilor fasciculelor.

În majoritatea cazurilor, arhivele și vechile biblioteci din parohii nu dispun de condiții de depozitare adecvate (temperatură, umiditate relativă). Hârtia expusă pe o perioadă lungă de timp la un mediu cu umiditate relativă mai mică de 30% se usucă și devine fragilă. În schimb, o umiditate relativă mai mare de 60% va cauza umflarea hârtiei. Cu cât umiditatea este mai mare, cu atât mai multă umiditate și microorganisme pot pătrunde în fibrele de celuloză.¹⁰ Efectele aerului umed, cauzat de lipsa de ventilație, au fost clar vizibile și sesizabile în spațiul de depozitare a documentelor la Târgu Secuiesc: un aer mocnit,

pereti mucegăiți. O parte din documente erau depozitate în imediata vecinătate a acestora (foto 15).

Pentru dezinfectarea documentelor degradate datorită condițiilor de depozitare necorespunzătoare, folosim o soluție de etanol de 70%, precedat de un test de solubilitate pe ștampile, materiale pentru scris și coloranți. Pentru o dezinfecție mai eficientă împotriva infecțiilor fungice sau bacteriene ale legăturilor din piele și pânzelor de legătorie, folosim o soluție alcoolică de 0,5-1% de Preventol On Extra¹¹ (ortofenilfenolat de sodiu), utilizat în mod obișnuit în conservarea hârtiei.

Pentru dezacidificarea documentelor și volumelor acide individuale care nu necesită restaurare, folosim sprayul Bookkeeper¹². În timpul tratamentului, pe suprafața hârtiei se aplică particule de 1,1 μm de oxid de magneziu solid, care sunt apoi transportate în interiorul hârtiei de un agent de fluidizare (metoxi-naftafluorobutan). Oxidul de magneziu se dizolvă în conținutul de apă al hârtiei, formând hidroxid de magneziu, care neutralizează acizii.¹³

Păstrare, depozitare

După operațiunile de curățare și dezinfectare, cărțile și documentele vor fi depozitate în noua Arhivă Centralizată din Sfântu Gheorghe a Arhivei Arhidiecezane de Alba Iulia. Documentele de arhivă sunt depozitate în pallium din hârtie neacidă și apoi în cutii neacide, confecționate special în acest scop, pe rafturi metalice Dexion (foto 16). Cărțile sunt depozitate în dulapuri special confecționate (foto 17). Depozitarea are loc în condițiile prevăzute de principiile profesiei: temperatură de 15-20 °C, umiditate relativă de 44-55%, iluminare de 50 lux.

Fotografiile au fost realizate de dr. Rita-Magdolna Bernád (1-5, 7, 12-13, 17) și de autor (6, 8-11, 14-16).

⁹ Distribuitor: Ceiba, spol. s.r.o., Nanaská cesta 36. 94301 Sturovo, Slovacia. <https://www.ceiba.hu/spirabilia> (16.02.2024).

¹⁰ P. Holl, Adrien: Penészfertőzött levéltári papírdokumentumok és fertőtlenítési technológiáik. *Papíripár*, LXIII. évf. 2019, 1-2. Szerk. Pelbárt Jenő, Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület – Magyar Papírműzeumért Alapítvány, p. 29.

¹¹ <https://lanxess.com/en/Products-and-Brands/Products/p/PREVENTOL--ON-EXTRA> (16.02.2024). Referitor la aplicare, vezi Kastaly Beatrix: *Múzeumi gyűjtemények anyagait károsító mikroorganizmusok. Hogyan előzhető meg a „fertőzés”, és gátolható meg a „járvány”?* Budapest, 2010, Múzeumi Állományvédelmi Program. 2010, p. 58.; Soluția alcoolică Preventol On Extra poate fi folosită cu rezultate bune și în dezinfectarea lemnului mucegăit. Vezi Darabos, Edit: *Erősen károsodott történeti birtárgyak konzerválási lehetőségei, különös tekintettel egyes restaurálási módszerek (párasítás) hatásának vizsgálatára*. Mester munka, Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola, Budapest, 2022, p. 121, 135, 142.

¹² Distribuitor: Ceiba, spol. s.r.o., Nanaská cesta 36. 94301 Sturovo, Slovacia. <https://www.ceiba.hu/boo.kkeeper> (16.02.2024).

¹³ P. Holl, Adrien: Tömeges savtalanítás Budapest Főváros Levéltárában. *Levéltári Szemle*, 70. évf. 2, 2020, Szerk. Kovács Eleonóra, Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár–Magyar Levéltárosok Egyesülete–Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa, p. 45. Metoda Bookkeeper este folosită din 1992 pentru dezacidificarea documentelor și volumelor de arhivă.

BIBLIOGRAFIE

- BERNÁD, Rita-Magdolna (2018): *A gyulafehérvári fő-egyházmegyei levéltár. Levéltárismerető*. Gyulafehérvár, F & F Intern.
- BEÖTHYNE KozoCSA, Ildikó – KASTALY, Beatrix – dr. VÁSÁRHELYI, Tamás (1992): *Bevezetés a restaurálásba, a restaurálási dokumentáció. A papír, pergamen és bőr fertőtlenítése és száraz tisztítása*. A könyv- és papírestaurátor tanfolyam jegyzetei, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.
- COROI, Artur (2023): A futásfalvi római katolikus egyházközség története. *Acta Siculica*. Szerk. Boér Máté, Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum, pp. 329-339.
- DARABOS, Edit (2022): *Erősen károsodott történeti bőrtárgyak konzerválási lehetőségei, különös tekintettel egyes restaurálási módszerek (párásítás) hatásának vizsgálatára*. Mestermunka, Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola, Budapest. https://www.mke.hu/res/mestermunka_2022_darabos_edit.pdf (2024. 07. 11.).
- KASTALY, Beatrix (2010): *Múzeumi gyűjtemények anyagait károsító mikroorganizmusok. Hogyan előzhető meg a „fertőzés”, és gátolható meg a „járvány”?* Budapest, Múzeumi Állományvédelmi Program.
- KASTALY, Beatrix (2000): *A papír savtalanítása és fehérítése*. A könyv- és papírestaurátor tanfolyam jegyzetei, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.
- LESTYÁN, Ferenc (2000): *Megszentelt kövek. A középkori erdélyi püspökség templomai I-II*. Gyulafehérvár, Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség.
- ORBÁN, Balázs (1868): *Székelyföld leírása*. Pest, Ráth Mór.
- P. HOLL, Adrien (2019): Penészfertőzött levéltári papírdokumentumok és fertőtlenítési technológiáik. *Papírpar*, LXIII. évf. 1-2. Szerk. Pelbárt Jenő. Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület és Magyar Papírmúzeumért Alapítvány, pp. 29-38.
- P. HOLL, Adrien (2020): Tömeges savtalanítás Budapest Főváros Levéltárában. *Levéltári Szemle*, 70. évf. 2. Szerk. Kovács Eleonóra. Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár–Magyar Levéltárosok Egyesülete–Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa, pp. 40-48.

Péter Pál

Arhivist, restaurator

Arhiva Centralizată și Atelierul de Restaurare din
Miercurea Ciuc a Arhivei Arhidiecezane de Alba Iulia
Miercurea Ciuc, str. Kájoni János nr. 47

Tel: +40-751-413-570

E-mail: pal_peter94@yahoo.com

LISTA FOTOGRAFIILOR

- Foto 1. Arhiva parohiei Ojdula înainte de colectare
- Foto 2. Biblioteca parohiei Ojdula înainte de colectare
- Foto 3. Arhiva și biblioteca parohiei Turia de Jos înainte de colectare
- Foto 4. Pagube provocate de rozătoare
- Foto 5. Documente de arhivă la Târgu Secuiesc
- Foto 6. Documente păstrate la Târgu Secuiesc, acoperite de noroi uscat
- Foto 7. Depozitarea arhivei parohiale la Alungeni, înainte de colectare
- Foto 8. Diplomă din Ojdula
- Foto 9. Document mucegăit
- Foto 10. Document acid
- Foto 11. Curățarea uscată a cărților cu aspirator, într-o nișă cu exhaustare
- Foto 12. Curățarea uscată a cărților într-o nișă cu exhaustare
- Foto 13. Depuneri aderente pe carte
- Foto 14. Aerisirea cărților după desprăfuire
- Foto 15. Documente depozitate în apropierea unui perete mucegăit
- Foto 16. Documente arhivistice așezate în cutii neacide
- Foto 17. Depozitarea în dulapuri a cărților conservate

Traducere: Emese Sárándi